

Ny islandsk regering splitter borgerskabets stærke bastion

Efter langvarige stridigheder fik Island ny regering for to uger siden. Valget i oktober blev tolket som nederlag for venstrefløjen, men Islands politiske liv er mere kompliceret end som så

borgerlige på bekostning af de socialistiske kræfter. Denne fortolkning vidner om den generelle begrebsforvirring, der præger det politiske liv på Island. Den nye regering er et klart eksempel herpå. Den består af Folkealliancen, Fremskridtspartiet og afhøpene fra Selvstændighedspartiet. De sidst nævnte repræsenterer nogenlunde partiets venstrefløj, mens højrefløjen samt det meget højreorienterede Socialdemokrati går i opposition.

En politisk bombe
Efter valget fik Fremskridtspartiet, som valget sejrherrer, den opgave at genoplive den afgåede centrum-venstre-regering. Det gik ikke, først og fremmest på grund af den store uenighed mellem de to arbejderspartier. Derefter forsøgte Selvstændighedspartiets leder, Geir Hallgrímsson, at danne en samlingsregering med alle partiers deltagelse, men heller ikke det vakte nogen begejstring. Derefter gjorde Folkealliancen og Socialdemokratiet hver sit kortlivede og mislykkede forsøg.

Nu var der gået to måneder fra valget og udsigterne til at en levedygtig regering kunne stables på benene var lig nul. Præsident Kristján Eldjárn (der forøvrigt har bebudet sin afgang når hans tredje valgperiode udløber i august) var blevet utålmodig. Han stillede derfor Altingets medlemmer et ultimatum: — I får en uge til at drøfte sagen. Hvis det ikke bærer frugt indsejler jeg en regering bestående af embedsmænd, erklærede han.

Så begyndte det at gå hurtigt. I dybeste hemmelighed indkaldte Selvstændighedspartiets næstformand, Gunnar Thoroddsen, Fremskridtspartiet og Folkealliancen til drøftelse. Den 1. februar kastede Thoroddsen en bombe ind i sit parti. Han meddelte, at han var nået til enighed med de to partier om at danne en rege-

BENEDIKT GRÖNDAL, socialdemokrat og statsminister i det afgåede forretningsministerium overdrager magten til den nye islandsk statsminister Gunnar Thoroddsen, Selvstændighedspartiets næstformand. Thoroddsens regering vil arbejde for en sund »islandsk« kapitalisme baseret på fiskeri, landbrug og industri på islandske hænder.

ring. Men han manglede tre mandater for at have flertal i Altinget. Derfor spurgte han på et møde i sit partis altingsgruppe om den ville tilslutte sig den nye regering. Partiets formand, Hallgrímsson, blev aldeles rasende og nægtede blankt at gå med til næstformandens soloudspil. Hallgrímsson følte sig, med rette, groft tilsidesat, fordi det jo var ham og ikke næstformanden partiet havde givet mandat til at danne regering. Men Thoroddsen fik den nødvendige støtte og dannede regering med ovennævnte partier plus tre medlemmer af Selvstændighedspartiets altingsgruppe.

Dyb splittelse
Denne regeringsdannelse afslørede en dyb splittelse i Selvstændighedspartiet. Hidtil er det lykkedes partiet at holde sammen på det samlede borgerskab samt en god del af småborgerskabet og arbejderklassen. Helt indtil 1970 kunne såvel storfinansens som købmanden på hjørnet stå forenet bag en »stærk mand«. Men efter formand Bjarni Benediktssons pludselige død i 1970 har det knebet med at finde denne stærke mand. Alligevel har partiet igennem halvårerne klaret at opretholde enighed udadtil, men indadtil har der raset en hård magtkamp, en kamp der nu er brudt ud i lys lue.

Det er svært at overskue partiets diverse interessegrupper. Men groft sagt kan man

betegne formand Hallgrímsson som repræsentant for den internationale del af borgerskabet, dvs. de kræfter der ønsker at åbne landet for udenlandsk kapital. Selv har Hallgrímsson og hans familie interesser i en række grossist- og importfirmaer, deriblandt Shells islandske filial. Thoroddsen er derimod talsmand for den »nationale« del af borgerskabet. Han ønsker at bidrage til en sund, »islandsk« kapitalisme baseret på fiskeri, landbrug og industri på islandske hænder. Det er betegnende for hans stilling indenfor partiet, at de tre partifæller, der fulgte med ham i regeringsdannelsen, alle er valgt i provinss valgkredse, hvor landbrug og fiskeri er de dominerende erhverv.

Men dette betyder dog ingenlunde, at resten af partiet står samlet omkring Hallgrímsson. Tværtimod ser det ud til, at hans stilling er blevet endnu svagere end før. På et partimøde efter regeringsdannelsen lykkedes det ham f.eks. ikke at få Thoroddsen og hans følgesvende udvist af partiet. Og ifølge referatet i de islandske aviser blev han udsat for mindst lige så stærk kritik som afhøpene. Alt tyder på, at han bliver gjort til syndebuk for partiets splittelse.

En drøm går i opfyldelse
Set fra Folkealliancens standpunkt er denne udvikling på mange måder tilfredsstillende. Partiet har i lang tid næret

det ønske at splitte borgerskabets stærke bastion, Selvstændighedspartiet, og samle landets »progressive« kræfter — arbejdere, bønder og de progressive dele af småborger- og borgerskabet — i en regering. Nu ser det ud til at denne drøm er gået i opfyldelse. På mange måder kan det siges, at Thoroddsen med sit udspil har skabt større klarhed i islandsk politik, end der har hersket i årtier. Regeringens platform afviser de store nedskæringer i løn og offentlige tjenester, som ifølge Selvstændighedspartiet og socialdemokraterne skulle bringe inflationen ned på et rimeligt niveau. Reallønnen og statsudgifterne skal opretholdes i kraft af sene ring og forøget produktivitet indenfor fiskeindustrien samt en udbygning af anden industri.

Med andre ord: i stedet for at skære ned i lønnen for at løkke udenlandske investeringer til, skal reallønnen opretholdes i kraft af en sundere og mere effektiv indenlandsk kapitalisme. Spørgsmålet er bare, om denne politik holder stik. Om ikke rationaliseringen af fiskeindustrien vil føre til arbejdsløshed. Og om der overhovedet indenfor landets kyster findes den nødvendige kapital, der er villig til at indgå i en langsigtet industriel opbygning.

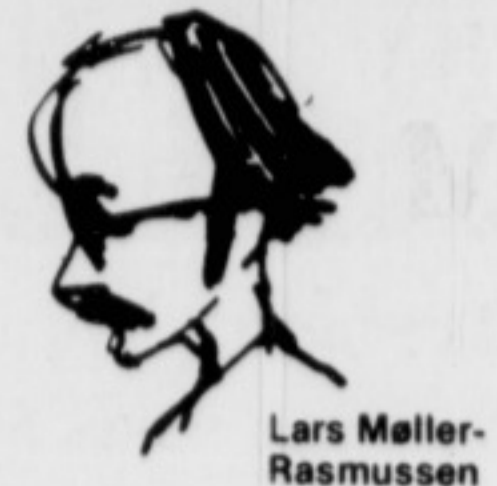
Fagbevægelsen
Svaret på det sidstnævnte spørgsmål er også afgørende for fagbevægelsens reaktioner. I ledelsen af det islandske LO

er alle partier repræsenterede. Folkealliancen har 6 ud af hovedbestyrelsens 15 medlemmer. Socialdemokratiet 4, Selvstændighedspartiet 2 og Fremskridtspartiet 1. Endvidere er der to uafhængige medlemmer, men de har i de sidste år sluttet sig til samarbejdet mellem de to arbejderspartiers repræsentanter. Det er et åbent spørgsmål om dette samarbejde kan opretholdes, nu efter at de to partiers altingsgrupper er gået i hver sin retning. Hvis samarbejdet bliver videreført vil det med al sandsynlighed betyde splittelse i Socialdemokratiet. Hvis dette samarbejde går i opløsning, hvilke alliancer vil der så opstå? Hvilken del af partiet vil de to repræsentanter for Selvstændighedspartiet følge? Og hvis regeringssamarbejdet betyder at Folkealliancen bliver nødt til at støtte indgreb i overenskomsterne mod LO's vilje, hvordan vil partiets for så militante venstrefløj indenfor LO så reagere?

Keflavik-basen
I regeringens udenrigspolitik er der også momenter, der kan vise sig at være farlige for Folkealliancen. Da partiet — der altid har været erklæret modstander af den amerikanske militærbase i Keflavik og landets medlemskab af NATO — gik med til at danne centrum-venstre-regeringen i 1978, accepterede det for første gang at deltage i en regering, der ikke ville nedlægge basen. Dengang blev det retfærdiggjort ved at regeringsplatformen ved at midlertidigt, den skulle genforhandles efter ét år. Men nu er der ikke tale om en midlertidig regering og alligevel findes der næppe et ord af betydning om basens fremtid i platformen. Før sidste valg blev der indenfor Basemodstandernes Organisation diskuteret, om ikke organisationen skulle opstille ved valget, eftersom Folkealliancen i sit parlamentariske virke, gradvist har nedprioriteret modstanden mod basens tilstedeværelse. Dengang blev det ikke til noget. Men måske ved næste valg.

Thróstur Haraldsson er journalist.

Tyrkiets daglige drab

VOLDEN hærgede som bekendt USA i forbudstiden, og Chicago var dér, hvor det gik hårdest til. Selve bynavnet blev — i hvert fald i Europa — synonymt med gangsterbanders skånelsesløse krig mod hinanden. På Sankt Valentines dag, den 14. februar 1929, stillede gangsterlederen Al Capones folk syv mænd fra en rivaliserende bande op i en garage i North Clark Street og mejede dem ned. »Massakren på Sankt Valentines dag« blev almindeligvis betragtet som højdepunktet i en mangeårig bandekrig, der kostede over fem hundrede menneskeliv.

I Tyrkiet, hvor Jomfru Maria levede sine sidste år, og hvor apostelen Paulus vandrede, er den gode Sankt Valentin forlængst gerådet i forglemmelse efter fem hundrede år med islam og godt et halvt hundrede år med officiel og demonstrativ verdslighed. Men massakrer er der nok af, faktisk så mange, at hver dag er en slags Sankt Valentines dag. I de sidste to år er gennemsnitligt fem mennesker blevet dræbt dagligt under en bølge af politiske voldshandlinger.

Voldsbølgen, der består i yderliggående højre- og venstregrupper daglige drab på modpartens virkelige eller formodede tilhængere, er det mest dramatiske symptom på Tyrkiets krise. Volden var den indirekte årsag til regeringskuppet sidste efterår, hvor den »socialdemokratiske« Bülent Ecevit fra Det republikanske folkeparti (CHP) måtte afgive posten som regeringschef til den konservative Süleyman Demirel fra Retfærdighedspartiet (AP).

SKIFTET skyldtes, at Ecevits parti ved sit suppleringsvalg den 14. oktober havde tabt underhusmandater til Demirel. Og ifølge de fleste iagttagere var årsagen til dette værgernes skuffelse over, at selv den ansete Ecevit havde været ude af stand til at dæmpe op for drabene.

Nu synes det tyrkiske kaos også at skulle true den politisk sejlvivede Demirel, der ellers har haft en fænomenal evne til at rejse sig efter hvert nederlag. I januar appellerede de øverste militærledere i en »appel« til alle de politiske partiers ledere om at opgive de »endeløse politiske stridigheder« og omsider søge »løsninger for landets politiske, økonomiske og sociale problemer«. I denne måned har chefen for den tyrkiske generalstab, Kenan Evren, i et interview med det populære blad Günaydin bedømt situationen som »meget kritisk« og ladet forstå, at hvis den fortsætter, vil hæren næppe lade sig nøje med januars »advvarselsbrev« til politikerne.

Det vesttyske nyhedsmagasin Der Spiegel minder i en meget dybtgående artikel om tilstanden i Tyrkiet om, at Demirel en gang før har fået sådanne advarsler. Det var i begyndelsen af 1971, da en blanding af politisk vold og økonomisk krise havde presset en Demirel-regering ud i tovene, og hvor hæren derpå tvang ham til at gå på — uden direkte at lave kup — og indtil 1973 faktisk indirekte regerede landet. Men denne forhistorie, hvor hæren afgav magten til de folkevalgte efter sin indgriben, viser samtidig, at der langt fra var nogen

præcis parallel mellem dette »halve statskup« og de så velkendte militærregimer i Latinamerika — og i Tyrkiets umiddelbare nabolag. Tyrkiet er et af de meget få u-lande, hvor det parlamentariske demokrati har vist sig livskraftigt. 1971 var heller ikke første gang, at det tyrkiske militær invaderede det politiske liv for derpå at trække sig tilbage et par år senere. I de fleste u-lande er det kun første halvdel af denne operation, der bliver gennemført...

DET KUNNE derfor se ud til, at Ecevit skyder over målet, når han sammenligner Demirels regering med militærregimet i Chile (omtalt i et Reuter-telegram i Information 22. feb.). Anledningen var militærets storm på en staaetj tekstilfabrik i industribyen Izmir, hvor hundreder af arbejdere blev anholdt på et sportsstadion, hvilket godt kunne give mindelser om kuppet i Chile. Militæret stormede fabrikken, fordi venstreorienterede arbejdere havde besat den i protest mod Demirels afskedigelse af hundreder af ansatte.

Det er denne baggrund, der trods det retoriske i Ecevits Chile-sammenligning godt kan give anledning til at tage hans ord mere alvorligt, end de umiddelbart tager sig ud. For det synes at være Tyrkiets fortvivlede økonomiske situation, der lige så høj grad som den politiske vold tvinger Demirel og hæren ud i en konfrontation med arbejderne.

FOR AT forbedre Tyrkiets katastrofale betalingsbalance, der sidste år opviste et underskud på tre milliarder dollar, har Demirel indledt en drastisk liberaliserings- og effektiviseringskampagne. Blandt andet skal det enorme underskud fra de overbemandede og dårligt ledede statsjede industrier bringes ned, og derfor fyres der i tusindvis af folk fra disse fabrikker.

At det fortrinsvis synes at gå ud over venstreorienterede og fagligt aktive, er måske det mindst overraskende af det hele i betragtning af, at Tyrkiet har tradition for, at hver regering favoriserer sine tilhængere, når der skal sættes og afskediges folk i statens tjeneste. Være er det at de fyrede kun har små chancer for at finde et nyt job, fordi arbejdsløsheden er på 25 procent.

Inflationen er på hundrede procent om året. Dette har uden tvivl været medvirkende til, at mange iagttagere nu regner den venstreorienterede voldsaktivitet for lige så alvorlig som den højreorienterede, der ellers har været den dominerende i de senere år. Selv om de »befriede områder«, diverse grupper har oprettet i visse bykvarterer, nu hævdes bragt under kontrol af myndighederne, har situationen mange lighedspunkter med den i 1971 lige før militærets indgriben. Endda med den barske forskel, at landets økonomi er endnu værre stædt end dengang: mangelen på udenlandsk valuta har standset importen af mange vigtige varer, og landets to største olieaffinerier har måttet lukke. I regeringskontorerne i Ankara arbejder man ifølge Der Spiegel med overfrakker på, fordi der er lukket for varmen...

Finland tvunget til neutralitet i Afghanistan-spørgsmål

Under rigsdagsdebatten om Afghanistan og det spændte forhold mellem Sovjetunionen og Norge ytrede kun de forskellige kommunistiske fløje sig

land ikke er urolig for den nuværende situation i Norge.

Stalinistisk angreb
Saarinenes partikollega, Ennio Laine, som tilhører den stalinistiske minoritet i partiet, angreb direkte statsministeren og spurgte, hvem der havde givet ham fuldmagt til udtalelsen i Stockholm. Resten af rigsdagens medlemmer forholdt sig tavse i dette spørgsmål. Men det er bemærkelsesværdigt, at centerpartiets største avis Suomenmaa i en leder forunder sig over Koivistos beherskede ro i forhold til USA's forsøg på at ændre balancen i Norden. Avisen anser, at Koivisto burde have udtrykt sin uro.

I Afghanistan-spørgsmålet er rigsdagens partier næsten enige. **Finlands geografiske beliggenhed og landets politiske neutralitet har tvunget landet til ikke at tage stilling til invasionen i Afghanistan.** Der har dog været kritiske stemmer fremme om det finske udenrigsministeriums manglende evne eller vilje til at informere samt om udenrigsministerens klumpede og intetsigende kommentar efter invasionen.

Jura contra politik
Professor i statsvidenskab Osmo Apunen (socialdemokrat) har klæret i skrift og tale forholdt sig til Afghanistan-invasionen, og hans udtalelser har ikke vakt begejstring over alt. Apunen taler om jura contra politik:

»Juridisk kan en invasion være et utilsadeligt angreb, men politik kan samme invasion være et slags forsvar, hvis angriberen indser, at han ikke kan beherske en fremtidig situation uden at invadere det pågældende land«, siger Apunen. En del har brugt denne model på Afghanistan-invasionen, mens andre ser den samme model i relation til venskabs- og bistandspagten, VSB-pagten mellem Finland og Sovjetunionen. Det spørgsmål, som ikke offentlig diskuteres, er om Finland kan have i en lignende situation som Afghanistan — og i givet fald under hvilke forhold?

Hvad er VSB værd?
Hvor meget er ligeledes VSB-pagten værd i lyset af de nye NATO-robotter, som ikke leverer megen tid til forhandlinger mellem Finland og Sovjetunionen om et evt. militært samarbejde. VSB-pagten formuleres anses af mange for at være forældede, men de finske politikere er i dagens labile situation ikke meget for at informere befolkningen om dette eller om situationen på Nordkalotten set med finske øjne.

SMUGLERGØDS — Det ungariske toldvæsen har beslægtet penge og varer til en samlet værdi af 20 mill. kr., der blev forsvundet smuglet ud af landet i 1979. En tolder oplyser, at beslægtelserne omfattede 100.000 amerikanske dollar og 270.000 D-mark (AFP)

Befolkningsflugt til byerne og dalende andel af russere

— Det viser 1979-folketællingen i Sovjetunionen. Eksplosiv befolkningstilvækst i muslimske områder

MOSKVA i febr. (AP) — Den sovjetiske befolkning er vokset til 264,4 millioner, hvoraf et stigende antal lever i byerne og en faldende andel er russere, meddelte TASS fredag i sidste uge. Oplysningerne stammer fra folketællingen i 1979. Indtil nu er kun spredte resultater offentliggjort. De tal, som TASS nu har offentliggjort, viser, at den sovjetiske befolkning er vokset med 22,8 millioner i løbet af de sidste ti år og med 55,7 millioner i løbet af de sidste tyve år. Flugten til byerne er blevet stadigt voldsommere. 62 procent af den sovjetiske befolkning bor nu i byer sammenlignet med 56 procent i 1976 og 48 procent i 1960.

Yderligere otte byer er kommet op på et befolkningstal over en million i løbet af de sidste ti år og antallet af millionbyer er nu atten. I 1960 havde kun Moskva, Leningrad og Kiev over en million indbyggere. Moskva er fortsat den største med mere end otte millioner. Leningrad har 4 millioner og Kiev 2,1 million. Tashkent, hovedstaden i den centralasiatiske republik Uzbekistan har

næsten to millioner indbyggere, skriver TASS. Den russiske befolkningsandel af den samlede befolkning daler fortsat på grund af en relativ lav fødselsrate i de russiske områder. Ifølge TASS er der nu 137,3 millioner russere. Tidligere offentliggjorte tal fra 1979-folketællingen viser, at befolkningstilvæksten i de seks overvejende muslimske republikker er næsten fire gange større end i de slaviske.

EF-INDRØMMELSE — Jugoslavien og EF nåede lørdag til enighed om en handels- og samarbejdsaftale, efter at forhandlingerne i Bruxelles blev fremskyndet som følge af den jugoslaviske præsident Titos stærkt svækkede helbredstilstand. Aftalen er betydeligt bredere, end aftaler EF har indgået med andre Middelhavslande. Jugoslavien vil ikke mindst få mulighed for at sælge betydeligt mere oksekød, vin og tobak, oplyser kilder i Bruxelles. Den nye aftale giver Jugoslavien mulighed for at reducere dets handelsunderskud med EF, der nu beløber sig til ca. 11,7 mia. kr. Før Titos sygdom og krisen i Afghanistan var EF tilbageholdende, men han nu givet en række indrømmelser, specielt på landbrugsområdet. (AFP)

KLODEN RUNDT

ENGLAND
OM STALINS SØN — Detaljerede oplysninger om Josef Stalins ældste søns selvmord i en tysk koncentrationslejr er blevet afsløret i officielle dokumenter, der netop er blevet offentliggjort, skriver det britiske blad The Sunday Times søndag. Jakov Stalins død i Sachsenhausen koncentrationslejren i 1943 var i mange år et stort mysterium, og på et tidspunkt udløvede hans fader en dusør på en million rubler til enhver, der kunne finde hans grav. Det britiske blad skriver, at de britiske og amerikanske myndigheder hele tiden havde vidst besked med Jakov Stalins selvmord. (Reuter)

AFGHANISTAN
KESHTMAND DØD — Nummer tre i den sovjetiske støtte af afghanske regering, viceministerpræsident i revolutionsrådet, sultan Ali Keshtmand, er død, og hans lig blev torsdag fløjet tilbage til Kabul fra Moskva, oplyste afghanske flygtninge lørdag i Islamabad. Ifølge officielle meddelelser i Kabul forlod sultan Ali Keshtmand Afghanistan den 7. februar for medicinsk behandling i Moskva. Uofficielle kilder i Kabul oplyser imidlertid, at han blev såret i en skudveksling. (AFP)

KINA
DENG'S EFTERFØLGER? — Kinas kommunistiske partis centralkomité indledte lørdag i Peking et firedages plenar møde der sættes i forbindelse med viceministerpræsident Deng Xiaopings meddelelse for kort tid siden, om at han er ved at forberede overdragelsen af sin magt til en efterfølger. Ifølge diplomatiske kilder i Peking vil mødet begynde med rehabiliteringen af landets tidligere præsident Liu Shaoyi, der på et tidspunkt var Mao Tse Tung's førende rival. Plenarmødet giver de kinesiske topledere mulighed for at ændre organisationen i partiet, der har 40 mill. medlemmer. (AFP)

FÆRØERNE
JOURNALIST-AKTION — Færøernes Journalistforbund har over for Landsstyret protesteret mod, at en uautoriseret færøsk tv-station sender dagsaktuelle programmer med delvis politisk og erhvervsretligt indhold uden færøsk journalistisk medvirken. Journalistforbundet har krævet, at udsendelserne standses med det samme, da de hævdes at krænke oplysningsretten. Landsstyret har efter en lagtingsvedtagelse givet flere private tv-foreninger lov til at sende programmer som tappes fra dansk tv i København. (RB)

MEXICO
DANSK AMBASSADE — Besættelsen af den danske og den belgiske ambassade i Mexico City sluttede lørdag aften, da politiet efter de to ambassadørers anmodning fjernede de ubevæbnede mexicanske demonstranter. Besættelsen af ambassaderne blev stoppet uden, at demonstranterne fik oplydt deres krav om bl. a. frigivelse af politiske fanger. Der findes ingen politiske fanger i Mexico, hævder den mexicanske regering i en meddelelse. De arresterede demonstranter skæbne er uvist. (Reuter).

